

L'ANARQUISTA QUE ESTIMAVA HONECKER

De "pistolero de la FAI", a militant del SED. De l'Escala, a Berlín. De la guerra civil, a la guerra mundial. Joaquim Torres Bofill és l'ull d'un segle que ell va començar "matant jueus".

Un gratacels de ciment i tiralínies a la Burg Strasse, número cinc. Ciutat de Potsdam. Prússia. A l'entrada no hi ha banderes ni relleus. Només noms i més noms. Petits i arrencats com nínxols d'un paradís socialista que els seus hostes enterraren aquí dins. Joaquim Torres Bofill, Herr Joachim, viu aquí i aquí pensa morir. L'anomena "el hogar del veterano". Així ho tradueix i així funciona perquè és l'últim racó darrere el mur caigut on es respira l'esperit de la RDA. Ells són veterans reconeguts, antany fins i tot admirats. Ells són els últims supervivents biològics de l'Associació de Víctimes del Feixisme. Ells són els jubilats de les Brigades Internacionals, sobretot vídues, que es passegen i també xafardegen pels passadissos d'aquest bagul impersonal. Ells són els qui es queixen que ja res no és igual ni segur. Dels néts i els amics dels néts, que només pensen a emborratxar-se i a trencar coses. O de com ha pujat el lloguer. D'aquells quaranta marcs al mes que pagaven abans i dels 3.000 marcs a l'any que paguen ara tot i que "els compradors" —els wessies— els mantenen les pensions al cent per cent. Però ells són els pocs ossis que tenen dret a queixar-se: foren víctimes, "combatents", van sobreviure a Hitler i han estat els fills predilectes de l'estat socialista; l'enyoren perquè enyoren el que han estat, l'estatus que els van concedir, i ja no esperen res del món excepte la nova guerra mundial que els donarà la raó sobre els mals del capitalisme.

Joaquim Torres Bofill, ciutadà germano-escalenc, és un d'ells. El més rellevant, perquè ja no queden en tot Alemanya més d'una dotzena d'internacionalistes que haguessin fet la guerra d'Espanya. El més paradoxal, perquè és un anarcoboltxevic que ha fet tot el periple europeu; de "pistolero de la FAI", a militant del SED. El més imprevisible, perquè la seva vida no es redueix a una militància submissa; d'amor, boxa, xarleston i cinema n'ha tingut més que ningú. Ja no li falta gaire per plegar, diu. I sap com serà. L'enterraran a casa del seu fill, a Brandenburg, i morirà amb el passaport de la república dels treballadors a la cartera. Vàlid fins a l'1 de gener de 1996. S'endurà el secret de les cinc medalles al mèrit, i altres diplomes respectius, que l'administració d'Ulbrich i Honecker va atorgar-li i ell va amagar al bosc quan "la venda" va enfonsar el seu país. Tampoc no començarà de nou aquelles *Memorias de un proletario catalán* llençades al water de l'apartament per si la policia federal pensava es-

corcollar els actes del seu passat que connecta, entre l'Escala i Berlín, les ombres del genocidi.

—Sap vostè que era el millor de Setmana Santa? Anar a "matar jueus". Érem petits i ho esperàvem tot l'any. La mare ens comprava una maça ben grossa i els nois que eren una mica més grans anaven armats amb un garrot. A les dues de la tarda, Dijous Sant, en sortir de missa anàvem a matar jueus. No sabíem pas qui eren els jueus, però la qüestió és que els anàvem a matar, armats fins les dents. Ells deien missa, nosaltres no l'escollàvem, només esperàvem el moment en què podíem trencar la maça en mil trossos i tornar-hi l'any que ve. Ara, per què anàvem a matar jueus? Era un acte simbòlic. Només faltava que algú ho fes a la pràctica i això es va fer aquí a Alemanya. Jo conec el manament número cinc. Hitler també. I li juro que tots els manaments es compleixen. Al revés però es compleixen.

Als 87 anys, Joaquim Torres Bofill no surt gairebé mai de l'habitació 311. El seu univers són 14 canals de cable i dues pàtries que no tomaren: l'Escala i la RDA. La quinta del 1908, la seva, volia enfonsar el vell ordre. "Ensotanats", carques i senyors eren l'enemic. Perquè en Joaquim ho portava a la sang. L'avi Bofill, pimargallista i cafeter; son pare, en Miquel, mestre d'obres a Empúries; l'Agustí Gratacós, professor i lliurepensador; el Centre Republicà Federal, *L'Esquella de la Torratxa*, *La Soli* i *El Nuevo Régimen*; tot allò i l'evangeli social d'una caricatura amb pare amenaçant i filla implorant: "El dia que jo et clixí fent barrila amb els fills de burgesos, et rompo la carcaranassa, bandarra més que bandarra". El llibre del Príncep Kropotkin i l'anatema de mossèn Costa quan en Joaquim, un dia de catequesi, va gosar qüestionar-lo: "El que jo dic és la veritat i si no ja te'n pots anar". El poble que era tot seu i de la colla. En Martí Bruguera, els seus amics, "lletrescos" amb versets sobre els vicis dels escalencs. I les noies balladores: La Maria del forn, la Miquela, la Pepita Sagrera. La sang que bullia pels carrers esperant sexe i bales. "Per elles vam assaltar les roses del clos del Pastor", jardí sàfic convertit en Museu Víctor Català "que era de les germanes Granel". Per elles van descobrir la figura del traïdor. Aquell noi de Torroella que venia carbó amb un ase i un carret que els va ajudar a saltar la paret del jardí però els va acusar. La Guàrdia Civil que els va condemnar a un diumen-

ge sense ball i el carro d'aquell delator que van estimbar per la muntanya del Padró. És la infància de l'heroi. Entre Nietzsche i Pitarra. Vital fins al paroxisme. Així es cultivava el futur militant: recitant la sarsuela més popular de l'Escala, *L'estràfet*, escrita per un pescador del poble, Pepet Calafat –“Mare, mareta meva, per què sol em deixares perdut a la intempèrie en aquest món tan rof?”– encara li cauen les llàgrimes. Recordant les pinyes amb un de Torroella –eterns veïns-enemics– per aquella Pepita Català amb la qual s'havia mig promès i que no trigaria a abandonarlo quan ell se n'anés a la mili; i els ulls d'en Joaquim recuperen tot d'una l'embranchida d'una vida adrenalítica.

D'amor i de mort, de cops i de sort, Joaquim Torres va viure totes les fascinacions del seu temps. I a totes va rendir-se. La màquina, no cal dir-ho. Cinc anys fent el taxi pels carrers de la república amb la llibreta dels bordells, els preus de cadascun, les comissions que es treia i aquell respectable pare de família que cada matí anava a la parròquia de Sant Gervasi i que una nit va enganyar sense voler al replà de Can Madam Petit: “Així són els capellans. Fariseus”. Hi havia més veritat, creia, en els Hispano Suïza que arreglava, poc abans de la guerra, al garatge del carrer de Mallorca. De pistons i bugies, de futurisme, de Minerva i Lincoln Continental, n'havia après a Cal Fumadó, un taller de l'Escala, i en això es va convertir. Un bon mecànic que no va descuidar mai el culte al cos i l'esperit de classe que s'aproximava, roig i negre, pel desgavell dels anys trenta.

De punys, va aprendre'n durant el servei al camp d'aviació del Prat de Llobregat, quan en Primo encara hi era, i el capità de navili José Galán, el seu primer heroi, a qui va servir com a xofer, va decidir fer homes aquells cadells. En Sáez i en Gironès els entrenaven i aviat van deixar-lo practicar sol al Saló Diana: “Jo era un pes lleuger. 63 quilos. Em respectaven”. Així es va foguejar amb els mariners de l'esquadra britànica i així va poder humiliar un tal Torroella dalt del ring en una plaça del mateix poble. “Dos directes que ni sabia d'on venien” i el rival va abandonar. La foto, “de professional”, amb guants i tors nu, la va penjar a l'aparador de Cal l'Esquirol, com hauria pogut penjar aquell trofeu al millor ballador de xarleston que els amics de l'Ateneu Joventut

van atorgar-li sense discussió. I de violència, moral i revolucionària, en va saber just a temps de preparar-se per la guerra.

El comitè de defensa confederal era *de facto* un tercer nivell de la CNT encarregat de la “gimnàstica revolucionària”, accions de caire armat i clandestí amb fins *desestabilitzadors*, que durant la república va passar a ser controlada per la Federació Anarquista Ibèrica –llum i guia de comunisme libertari– i la penya de *Nosotros*, al voltant de Buenaventura Durruti i en Garcia Oliver. Recuperant Casas Viejas i l'alçament de l'Alt Llobregat, els comitès de defensa van ser, des de Barcelona, l'escola insurreccional de Joaquim Torres Bofill, un xicot que cuidava la seva pistola “del nou llarg, amb deu trets i dos carregadors a la butxaca” i era capaç d'entrar en un garatge de la plaça d'Es-

Buenaventura Durruti va ser un dels catalitzadors d'accions armades durant la República.

panya, en plena vaga, posar la pistola al pit dels esquirols i dir-los a dos pams de la guàrdia civil: “Us n'anireu a casa

perquè si no us n'aneu a casa, nosaltres us hem vingut a combatre”. El militant que prenia tot sol vint litres de dissolvent i calava foc a un tramvia de la plaça d'Adrià perquè algú ho havia de fer. Com prenia *la bicicleta*, el Citroen V12, amb tres companys, posava “un petard ben gros” a una concessionària “prop del Passeig de Gràcia”, es quedava contemplant com “tots els cotxes nous de l'aparador se'n van anar a fer punyetes” amb “un terrabastall de cal déu” i esperava l'esmorzar del matí perquè Dona Generosa, la mestressa de la seva pensió, li digués estar-rufada: “*Creo que esta noche he oído la voz de Torres*”.

La nit del 18 de juliol, ell, com tants altres anarquistes enquadrats en comitès de defensa, va participar en l'assalt incruent al quarter de Docks a l'avinguda d'Icària. I el dilluns, 20 de juliol, ja prou ben armats, van iniciar l'assalt final al quarter de Drassanes on l'exèrcit concentrava el millor arsenal de Barcelona –vint mil fusells i trenta milions de cartutxos segons

ARKIU Garcia Oliver– i on el jove Torres va presenciar la mort del primer màrtir anarquista, Francisco Ascaso, un *solidario* “massa valent” que ja no va poder presenciar, dos dies després, l'eixida de la Columna Durruti cap al front, aquells cinc mil milicians que farien una guerra de fireta i escorçador. Defensant Madrid, ocupant Guadalajara, prenent Belchite, o fugint per Lleida, la sinuosa memòria de Torres Bofill decideix aterrar sobre el Llano de Aravaca, el 3 de gener de 1937, i aquells centenars de nacionals baixant pel “*promontorio*”, segurs que ja res s'interposava en el camí de Madrid. I els vuit-cents homes de la Centuria Regeneración que van alçar-se de les trinxeres just per esbandir-los amb foc de metralladora. Allò fou, exactament, “com els pagesos quan van a segar”. Com els *xatos* russos contra els Messerschmitt alemanys sobre el cel incandescent de Madrid. Plàstica d'una guerra que ell va viure com una gran partida de caça on els republicans van acabar fent de conills. Argelers (el Roselló) era, doncs, el seu destí de perdedor i va saltar-se'l pel procediment mental de “seguir en guerra”. Va passar per sota les trinxeres la primera nit, “els soldats ni s'hi fixaven” i va mig sobreviure pel país d'Oc fins que patrulles de la

França lliure van demanar-li, a Tolosa, el seu corresponent *recipassé* que òbviament no tenia. "O se'n va a treballar a Alemanya o l'enviem a un camp de concentració" era tot el que podia escollir. Hoste involuntari de l'Organització Todd a la Siemens de Berlín, separat de la seva primera dona, la Mercedes, i d'una filla que havia de triomfar anys després al Teatro Nacional de Costa Rica, Àngela María Torres, la vida del mecànic escalenc començava de zero a la capital del III Reich just quan Europa semblava un passeig hitleria.

ARXIU

plat d'aigua amb un parell de *kartoffeln* que tot plegat costava cinquanta cèntims. Primer, vaig estudiar la situació perquè hi havia molts espanyols que havien vingut amb la Divisió Azul, molts requetés, que en confiança em van explicar moltes coses... Però bé, resulta que al final vaig conèixer en Paco Raset, que era de Salt, i en Sabino Menéndez, en Marcelino i en Jacinto Sirés que havien format un grup de resistència. Ells estaven lligats a un grup polonès i coneixien només el cap del

**Front d'Aragó
durant la
Guerra**

**d'Espanya. Torres veia en
els republicans els conills
d'una cacera.**

grup polonès i el del grup txec, que jo vaig conèixer personalment, en Miroslav Novodni. Nosaltres havíem de fer fulls clandestins contra els

Resistència. "De seguida que arribo a la Siemens em va venir la idea que havia de buscar la resistència; treballa callat, em va tocar un lloc on fèiem dinamos i motors per a submarí. El cap em va dir: 'Com et dius?' 'Joaquim, Joachim' 'Si tu no et fiques en merders, et juro que et

quedes aquí perquè tu ets un bon treballador.' I jo pensant com entrar en contacte amb la resistència. Vivíem al *lager*, un camp de barracons

on podíem entrar i sortir sense problemes però havíem de tornar de nit i jo volia combatre, combatre. Els espanyols matàvem el temps al restaurant Haschinger sota l'estació de Friederichstrasse, un local que després van bombardejar, on venien una cervesa que no era cap cervesa i un

discursos de Hitler, Gobbels i Himmler. La muller d'un del grup era linotipista i un amic nostre que treballava en una fàbrica de multicopistes ens en va aconseguir una que estava espatllada. Així funcionàvem, encara que havíem d'estar al *lager* a les vuit del vespre. Moltes vega-

SAGUNT A ESCENA '95

TEATRE ROMÀ

Del 13 de juliol al 14 d'agost

JULIOL

13 i 15 de juliol, 23.00 h.

***TURANDOT, de Puccini**
Òpera produïda per la Generalitat Valenciana

Des del dilluns 17 fins al dilluns 24 de juliol, 23.00 h.

***FESTIVAL INTERNACIONAL D'ORQUESTRES JUVENILS**

Dijous 27 de juliol, 23.00 h.

PASION GITANA
Companyia Joaquín Cortés

Divendres 28 de juliol, 23.00 h.

DESCONCERT
Grup Perico Sambeat Jazz + 10

Dissabte 29 de juliol, 23.00 h.

***T'ODIO, AMOR MEU**
Companyia Dagoll Dagom

Diumenge 30 de juliol, 23.00 h.

ORQUESTRA DE VALÈNCIA
Direcció: Manuel Galduf

AGOST

Dijous 3 d'agost, 23.00 h.

RETRATOS EN LA MEMORIA
Coreografia: Ramon Oller

4 i 5 d'agost, 23.00 h.

***LA DULCE CÁSIMA, de Plaute**
amb Rafael Álvarez "El Brujo"

Diumenge 6 d'agost, 23.00 h.

ESPECIAL MANUEL DE FALLA
Grup Instrumental de València amb Carmen Linarea

Dijous 10 d'agost, 23.00 h.

NARCISO
Ballet Flamenco Antonio Canales

Divendres 11 d'agost, 23.00 h.

LA DISCRETA ENAMORADA, de Lope de Vega
Direcció: Miguel Narroa

13 i 14 d'agost, 23.00 h.

***BALLET NACIONAL D'ESPANYA**
Coreografies de Mariemma, F. Sánchez, J. Granero i altres

ABONAMENT: Abonament per a tots els espectacles assenyalats amb asterisc (*): 10.000.- PTA (40% de descompte del preu real)

DESCOMpte PER A LES ENTRADES 25%: Carnet Jove, Carnet Universitari, Carnet 3a. Edat

VENDA D'ABONAMENTS I D'ENTRADES: Teatre Rialto de València (Plaça de l'Ajuntament, 17) de 12.00 a 20.00 hores, de dilluns a dissabte

Teatre Romà de Sagunt (Carrer Pujada al Castell, s/n) de 20.00 a 23.00 hores, de dilluns a diumenge, des del dia 10 de juliol

INFORMACIÓ I RESERVES: Tels (96) 351 91 30 (Taquilla del Teatre Rialto) i (96) 351 23 36

GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA DE CULTURA

des no arribàvem en tota la nit però el porter tampoc no controlava res, s'embarxava i com que ja sabia que érem bons treballadors no s'hi fixava gaire."

"Ens la jugàvem de veritat. Un sol d'aquells pasquins ja era una sentència de mort amb tortura inclosa, però alguns de la xarxa eren tan valents que es van atrevir a enganxar un cartell al cotxe d'en Gobbels, quan ell sopava prop de la Potsdamer Platz. I no em vull posar plomes d'un altre ocell. Jo no ho vaig fer. No em van agafar mai, però van estar-hi molt a la vora una vegada. El Jacinto Sirés em dona un paquet de fulles clandestines per repartir entre els espanyols del grup. Jo agafo l'S-ban —el tren elevat— a l'Andrestrasse i baixo a la Friederichstrasse. I que em trobo? Una ràtzia de SS i *polizei* en plena estació. Em va tocar pensar com un combatent: cap fred i sang calenta. Malgrat el meu pèssim alemany, vaig saludar els uniformats com si res, portava la mort dins la cartera, però vaig preferir no fer veure que l'amagava, hauria estat pit-

gor; em diuen que què hi porto a dins i els dic una mica de carn de porc i per la cara de bo que feia em van deixar passar. Surto, giro a l'esquerra, entro al metro, baixo a l'andana on estaven ells asseguts, els dono les fulles i els dic: 'Foteu al camp d'aquí ara mateix'. Vam anar fins a Potsdamer Platz i allà ens vam separar. A cap company no li va passar mai res. Era tan clandestí que ningú se'n va assabentar."

—Així va conèixer la seva futura dona?

—La meua dona, la Hildegard, l'havia coneguda a través d'en Lorenzo, que és mort. L'Enrique Menéndez vivia amb una alemanya, la Lotte, i la meua dona era molt amiga seva. Havien treballat juntes i la meua muller hi anava sovint. Vivien quasi porta a porta a l'Andrestrasse. Jo vaig anar-hi un dia amb en Paco Raset i ella venia del cine amb el seu fill. El seu marit havia mort de seguida d'entrar en combat a Rússia. Ens van presentar i ens vam donar la mà. Ens vam trobar allà moltes vegades i així va començar, i més i més i més fins que jo vaig anar al seu pis i vaig construir una barca per al seu fill, una barca de vela molt bonica, antiga, i amb un bombardeig ho vam perdre tot. Ja intentàvem fer una vida normal però quan tocaven les sirenes tothom buscava un refugi. On fos. En una cava, als soter-

ranis, a l'U-ban. Ella tenia una maleta per si les mosques i sempre que hi havia bombardeig la duia a sobre, però l'última vegada no es va recordar d'agafar-la i van fotre la bomba de ple enmig de la casa. Hi havia un forat d'almenys quatre o cinc metres. La bomba devia ser de nou-cents o cinc-cents quilos. Varen bombardejar la població civil; que els feixistes ho haurien fet ja ho sabíem prou a Espanya però que anglesos i americans també ho fessin, i bombardeguessin Dresden! Jo hi vaig anar

Berlín sota bombardeigs.

Les forces aliades contra Hitler bombardejaren la població civil davant la sorpresa de Joaquim Torres.

a Dresden després de la guerra. Era la Suïssa saxona i no en quedaven ni les runes.

—La teoria dels aliats és que tots

els alemanys eren pro-nazis.

—Això no és pas veritat. No eren pas tots els alemanys. Hi havia molts alemanys contraris a Hitler però havien de callar perquè els hi anava la pell. Jo havia parlat amb uns quants. En Manuel Bonafé coneixia una alemanya que l'home també se li havia mort a Rússia i jo l'anava a veure de tant en tant i en aquella casa un veí va llençar el retrat de Hitler per l'ull de l'escala. Ja era quan els russos estaven molt a la vora però és que els nazis tenien el porter i sempre més d'un veí que espia-ven per ells. Els bombardejos no tenien excusa. Jo els veia fins els dies que venien 40 o 50 avions de quatre motors. Hi havia el que en deien els búnquers de ciment armat i senties retronir el ciment, així dum-dum-dum, monòtonament. Jo vaig passar el darrer dia dels combats sota un soterrani del Banc d'Alemanya a la Charlottenstrasse. Allò eren refugis de veritat i hi havia llits de campanya i cadascú podia arreglar-s'ho, homes a una banda i dones a l'altra; jo estava amb en Manuel Bonafé i ens van entrar dues companyies de SS que anaven reclutant gent per com-

batre al Tiergarten [els jardins adjacents a la porta de Brandenburg on es van lliurar els combats més furiosos l'abril de 1945] i allà els varen matar a tots. Nens de quinze anys que els fotien un fusell a la mà i morien a l'instant. Així que ens van demanar la documentació i el Manuel els va dir: "Jo sóc espanyol". "Doncs balla flamenco" i a fe que ho va fer i se'n van anar perquè ja se sap, "Espanya sense flamenco no és Espanya". Però quan vam sortir del refugi era dantesc: hi havia una

ARXIU

muntanya de morts, tots soldats alemanys, SS, i un d'ells va venir corrent al refugi i va suplicar a les dones que l'amaguessin perquè ja venien els russos, les dones van donar-li roba de civil i es va quedar amagat. L'endemà van arribar els russos i el primer que vaig veure fou una russa. Una comandant. Al pati del banc. A l'avinguda Unter den Linden. Com que ella no parlava alemany i jo no parlava rus, vam trobar que ens enteníem en francès

i ens va deixar sortir d'allà. Li vaig explicar que nosaltres érem espanyols i ens va fer treure la insígnia vermella que ens identificava com a "treballadors voluntaris".

Retrobament. Tots els treballadors, voluntaris, forçats, requetés o comunistes, ens vam trobar a l'ambaixada d'Espanya, que també va ser bombardejada; no hi havia ambaixador ni res, tots havien estat evacuats a Munic, era ple de gent que no coneixia, i vaig parlar amb un d'aquells requetés que havia combatut a Rússia i Holanda i em va dir que si fos per ell, nosaltres tornàvem a Espanya, que "és tot passat"... ja veu Berlín com estava el 1945, no sabíem pas que hi faríem allà. Jo ràpidament em vaig posar a buscar un contacte amb els russos però vaig tenir molta sort perquè van decidir internar tots els espanyols a camps de Rússia amb l'excusa que els repatriaven cap a França. I jo me'n vaig poder escapar. Li ho explico.

El dia que ens havíem de presentar vam fer tard. Aquell dia jo era al cinema amb la Hildegard i el seu fill, el Dieter, que ja és meu perquè li he fet de pare des dels cinc anys. En arribar a casa em van trobar un missatge: "si vols que t'evacuïn cap a França, vine a la Kommandantur russa". Vam agafar la poca roba que vam trobar, vam posar quatre coses en un cistell i vam sortir volant. Pensi que en aquella època

s'havia de fer tot caminant perquè no hi havia ni tramvies, ni trens, ni metros i tot i que ja era el vespre, i queia bastant lluny, no ens ho vam pensar dues vegades. Però un soldat amb la baioneta calada em va impedir l'accés i com que no ens enteniem no hi va haver manera que em deixés entrar. "Ja està fotuda" vaig pensar. Jo vivia a Tempeldorf, al sector occidental, havia de tornar a passar el riu i caminar amb un cistell tota la nit i vaig decidir tornar-hi. Vaig parlar amb un sergent que sabia una mica l'alemany i va prometre'm que em repatriaria a França. Sense la dona ni el nen vaig plantar-me a l'ambaixada on ja semblava que la cosa estava molt més arreglada.

Em van portar a un camp de presoners on hi havia espanyols, turcs, iugoslavs, gent de tot arreu. Allà vam estar-hi uns quants dies i vam marxar a peu caminant, perquè els trens eren militars i transportaven material dels russos, tot alumini, ferro i acer cap a Rússia, un tren darrere l'altre, i vam arribar a Fürstenwalde, a pocs quilòmetres de Berlín, pertot arreu casetes i hortets com les del Macià, i la cosa segueix. Els espanyols jugaven al set i mig i jo els vaig guanyar tots els cigarrets. Però estàvem allà, aturats i tancats, i jo em deia "aquí hi ha una cosa que no m'agrada, igual que porten trens a Rússia, també ens hi porten a nosaltres". Cert que érem antifeixistes però, bé, als russos no els venia d'aquí. I Fürstenwalde era en direcció a Polònia, no pas a França.

Llavors a Fürstenwalde em vaig asabentar que a Berlín hi havia delegació francesa i el director era el *lieutenant* Jolie. Què vaig fer aleshores? Al vespre vaig agafar un sac i vaig anar a robar un grapat de patates. Allà hi havia camps. Era el temps de les patates i ningú no les collia. La nit era molt boirosa i de cop sento una veu: "Què fas tu aquí", i va resultar ser un italià. Vaig tornar, vaig arrencar verdura de l'hort i l'endemà, a la porta del camp, hi havia un soldat rus endormiscat a la seva cadira, amb la baioneta calada, i vaig passar tranquil·lament per la porta del *tovaritx*. Li vaig dir: "*Guten tag, tovaritx*" i ell, mig adormit, em fa que d'acord. Vaig anar fins a l'estació i vaig estar dos dies caminant, i vaig veure bandes de joves russos que feien malvestats i anaven a robar la gent. No pas russos d'uniforme, treballadors que estaven aquí des de la

P R E
M I S
O C
T U
B R E

Bases

Premi d'assaig Joan Fuster

Dotació: 1.000.000 de pessetes

Jurat: Enric Marin, Gustau Muñoz, Pedro Ruiz, Sebastià Serrano i Joan M. Tresserras

Per a treballs inèdits en els quals predomine el caràcter d'interpretació sobre l'estrictament erudit.

Premi de narrativa Andròmina

Dotació: 2.000.000 de pessetes

Jurat: Mari Pau Janer, Joan F. Mira, Xavier Moret, Maria Mercè Roca i Isabel Clara Simó
Per a obres inèdites en prosa narrativa (contes, novel·la, memòries, etc.)

Premi de poesia Vicent Andrés Estellés

Dotació: 500.000 pessetes

Jurat: Francesc Calafat, Miquel Descot, Ramon Guillem, Maria Mercè Marçal i Xulio Ricardo Trigo

Per a llibres inèdits de poesia (incloent-hi la prosa poètica)

Termini de presentació de les obres:

15 de setembre de 1995

Els originals es presentaran per quintuplicat, mecanografiats a una sola cara i a doble espai i hauran de tenir una extensió de 150 a 200 fulls, quant a la narrativa i l'assaig; pel que fa a la poesia, l'extensió haurà de ser la d'un volum normal i, en tot cas, no podrà ser menor de 30 poemes

Demaneu les bases completes i tota la informació a

Edicions 3i4

Pérez Bayer, 11

46001 València

Tel.: (96) 351 64 92

guerra. Si veien una bicicleta, ja estava perduda. Però vaig poder agafar un bitllet a Berlín i vaig estar dos dies a dins el tren i vaig baixar a l'estació de Warschauerstrasse, sempre amb el sac de trumfes, que és com ho diem a l'Escala, i era un regal increïble per la meua família. I a l'estació em trobo amb un grup de dones que parlen amb un oficial anglès. La qüestió és que, amb maleta i sac, em planto allà i llavors el soldat em diu "On vol anar?" "A Tempeldorf, Unter den Linden" I em va acompanyar amb el seu jeep. Li vaig donar la mà, molt atent, i jo me'n vaig anar a can Quevedo, que vivia prop d'allà. "Ja em tens aquí, Quevedo, una altra vegada. Jo no aniré pas a Rússia com en Sauri i altres que s'hi han deixat portar." I en Quevedo, amb els llibres que havia robat de l'ambaixada espanyola, que estava tota bombardejada, va posar una llibreria. I una altra vegada se'n va anar a robar sabates amb un amic seu soldat, i ell s'ho va endur gairebé tot. Érem amics amb José Quevedo però ell era un *viva la virgen*. Un escriptor de via estreta, amb paraules retriares de diccionari; i aquest llibre que va escriure sobre

Erich Honecker.
El president de l'RDA va atorgar diverses medalles al mèrit a Joaquim Torres.

cat m'hi presento. I ens varen portar amb autobusos a un camp, a Selendörf, i vam fer tota una ruta amb autocars, via Holanda, fins a París. A París hi havia un capità que interrogava tothom, jo pensava que perquè molts francesos van anar a Alemanya voluntàriament, però el capità deia que tot França havia treballat per als alemanys. Tant era fer-ho a Berlín o Montpeller. I aquell capità va donar mil francs a tothom. Em van arreglar els papers, jo portava uns quants

ARXIU

la guerra a Berlín, *Alarmas*, és pornografia pura. Nosaltres no l'havíem volgut al grup. L'havien fet oficial d'aviació gràcies a la república perquè venia del *cocodrilo* com en Sauri, que era comandant, i en sabien més que els mateixos aviadors. El *Cocodrilo* a Can Tunis era el lloc on feien pràcticament els pilots dels hidroavions i la majoria del personal de tallers era del sindicat.

Ara bé, torno a la qüestió, l'endemà arribo a casa el pare i la madrastra de la meua dona —jo hi tenia entrada—, i em van dir que la filla estava a casa la Lotte. Ella hi tenia una habitació perquè havia perdut el seu pis. Llavors jo em vaig interessar per saber on era la delegació francesa. Agafo el metro, ja anava tot, els alemanys tenen set vides com els gats, i em planto a la delegació. Els vaig explicar que volia anar a França i el que feien els russos. No estaven en un camp de concentració, el Sauri i els altres, tenien menjar i no els matracaven, però no era vida. Parlo amb el *lieutenant* Jolie i em diu que m'evacuarà per la UNRA, una organització per a l'evacuació de refugiats. Em posa data i el dia indi-

marcs, i baixo fins a Perpinyà

La impaciència del torner Torres per saltar-se els *check point* de la postguerra europea, camí del Rosselló, tenia motius d'arrel certament petitburgesa: Joaquim Torres Bofill era bojamant enamorat i abans que res al món, fins i tot la causa en general, volia aconseguir els papers de separació que la Mercedes havia enviat a en Rafael Bofill, el seu germà, que treballava de contractista d'obres a Perpinyà. Aquell viatge d'anada era només la meitat de l'epopeia. En poc temps obtenia la *carte d'identité* però la visió de les comunes d'aquella casa familiar, "una sola que compartien tots", el va fer decidir: "La meua futura dona no mereix viure així i jo no vull fer de manobre tota la vida". Callia, doncs, tornar a Berlín. A començament de 1946 encara en plena confusió, es va proposar l'aventura més folla. Anar de París a Berlín sense més documentació que la credencial, ja caducada, de refugiats en trànsit. Fins i tot va anar a veure Albert Sarraut, ministre de l'Interior amb el govern del Front Popular, que el va desdir d'intentar-ho. L'esperit de la Columna

Durruti —destil·lat en la immortal sentència de "a mi no m'han d'ensenyar res!"— va desfer tots els obstacles. Sortint de Sarreguemines amb quatre peres i un feix de cigarrets, "or de veritat", esquivant trets perduts, remullant-se sota la pluja, esperant l'hora de les bruixes, quilòmetre a quilòmetre, va arribar-se a l'estació de Saarbrücken, en territori alemany. Des d'allà fins a Leipzig, via Frankfurt i Múnic, se saltaria tres controls —alemany, americà i soviètic— gràcies al *touch* psicològic. Cada cop que li demanaven el salconduït de rigor feia el gest, serè i reposat, de treure-se'l de la butxaca interior. "Gut, gut!" era la resposta indiferent que portava a Berlín, ciutat que l'acollia una setmana després sota les voltes desencaixades de l'estació de Friederichstrasse. No ho va poder evitar. Un hurra de bàrton tancava un viatge corroborat dies després per un traductor jurat de l'Ajuntament de Tempeldorf que acreditava la validesa legal del seu divorci: "Sap, una cosa com aquesta només la pot fer un home que ha vist la mort més d'una vegada. Com al front de Madrid. Aquell que cau, l'altre que també, i tu que continues viu. Moltes vegades m'he plantejat si valia la pena tot això. I penso que ella sí que va ser un bon motiu per viure". Arribava finalment al país que l'anarco-bolxevic de l'Escala, mecànic, boxador i ballarí, hauria imaginat per als seus compatriotes. Sens dubte, és el que creu:

—Jo conec aquest país. Jo sempre he treballat a Potsdam. Vam venir aquí el 1948. Fins que ara fa un any vaig tenir un atac de feridura. Aquí he fet els meus setanta anys i aquí vaig celebrar-hi les nocces de plata. De tant de treballar en una fàbrica de tècnica dental, a la secció de muntatge, em van donar la medalla d'activista de primera hora. Treballàvem tantes hores com calgués i de vegades per manca d'electricitat ho fèiem amb espelmes. Jo sóc un bon obrer. Amb els anys que tinc hauré fet de tot. Nou anys treballant i em va agafar això de la feridura. No podia aixecar res amb els braços. Em feia un mal tot. Prop d'aquí hi havia un hospital de monges evangelistes i hi havia doctors molt bons. Em van punxar moltíssim, tant que quan els veia venir m'amagava sota els llençols. Després ja no podia treballar amb normalitat i el que són les ocasions! Hi ha gent que no hi creu. Jo hi crec, i molt. Vaig caminant, ja quasibé estava curat, i em trobo en Pacheco, un madrileny que havia vingut de treballador voluntari durant la Segona Guerra Mundial. "Què fas?" "Sóc invàlid" i li

vaig explicar el que m'havia passat. "Vi-ne amb mi al cinema, a la DEFA". I me'n vaig anar amb ell i després de parlar amb el director de la secció d'actors secundaris de seguida vaig començar a treballar de doble, el primer cop fent de capellà. I el *Registor*, el que ho mana tot, el director d'escena que diuen a Espanya, em va dir: "Herr Torres, vostè m'agrada, ho fa millor que tots aquests divos." Així de clar. Jo quan anava a l'església sabia de què anava, els actors d'aquí no en tenien ni idea. Després vaig substituir un artista que es va matar, pobre, en un accident de cotxe. La pel·lícula estava a punt d'acabar i faltaven algunes seqüències. També vaig fer el doblatge d'una pel·lícula que tenia versions en anglès, francès i espanyol: *La construcció de la República Democràtica Alemanya*. Per vuit hores em varen donar cinc-cents marcs. Si ho hagués fet un traductor li haurien pagat més de mil, però cada dia feia una cosa o altra. He fet de *cow-boy*, amb revòlver i tot, vaig fer també una pel·lícula sobre la revolta del Ruhr, *El Ruhr en flames*, on vaig fer d'oficial francès, un petit paper d'actor on vaig sincronitzar en perfecte francès. Era una gran feina. Només d'entrar en escena ja guanyaves 25 marcs. Per una sola frase rebies 125 marcs i et pagaven les hores extraordinàries! Vaig fer molts diners i és per això que vaig pagar al meu fill una caseta i un hortet. Ell treballava en una siderúrgica de Brandenburg. Guardo moltes fotos d'aquella època: aquí vaig fer de patrici romà, i una pel·lícula sobre la vida de Karl Liebknecht, el diputat socialista que va oposar-se a la guerra mundial i va fundar els espartaquistes, aquesta és d'un que somnia que torna molts anys endarrere i vam fer servir vestits d'època, aquí em teniu vestit d'indi, i ara ve la grossa, aquí em teniu obrint la portella del cotxe dels nuvis. I en vaig fer més i més de pel·lícules. Vaig estar-m'hi nou anys. Fent de doble, sincronització de francès i espanyol, i una vegada fins i tot de català per una pel·lícula que passava a Masnou, tot als estudis de la DEFA, qüestió de robatoris i crims em sembla. Discursos i tot feia, però els càmeres s'ho manegaven d'una manera que mai no es veia la cara de l'actor autèntic. El meu nebot em va escriure una vegada

perquè li expliqués coses de la DEFA però, què li havia de dir? Llavors les cartes estaven totes censurades.

No hi ha sofisme en la veu esgarrinxada de Herr Torres. Aquella revolució de veritat que el Comitè de Milícies Antifeixistes va evitar a Catalunya el juliol de 1936 i que Joan Garcia Oliver va arribar a insinuar com una tirania dels obrers sobre els propietaris, el fet violent, en definitiva, que faria cau i net sobre la pell de brau, és el que va veure, no importa com, el *garciaoliverista* Torres Bofill en l'experiment del socialisme alemany.

—I jo no sóc pas comunista, que consti, em vaig fer del SED quan em van donar

de Gorbatxov, que venia a fer-se petons amb Honecker mentre obria la frontera hongaresa, les coses haurien anat d'una altra manera. És la traïció del segle. Si vostè sabés la veritat. Ells enviaven agents camuflats i calaven foc a les nostres fàbriques, com va passar a Leipzig. I ara diuen que a la frontera mataven la gent! És tot mentida i l'Stassi, que vol dir Stassi? L'Stassi és "departament d'interior". Quin estat no té departament d'interior? La reacció internacional aprofita el que ha passat aquí per desacreditar el socialisme, però Honecker no podia fer altra cosa que el que li demanessin els russos. Era el seu lacai. Jo recordo molt bé que els americans van fer un forat des de l'altre cantó i van infiltrar agents provocadors a la DDR.

CARME PUERTOLAS

—I la revolta de juny de 1953?

—Obrers que no saben què es feien. Llavors jo vivia en un pis de Potsdam que donava a la carretera de Berlín i allà durant dos dies passava armament cap a Berlín. Tancs, canons, homes... perquè es pensaven que els americans aprofitarien la situació per atacar-nos. Els russos van intervenir per evitar més avalots i varen matar uns quants d'aquells obrers però no gaires, no, no pas tants com a Praga. En un dia es

va acabar tot. L'Arthur, que havia estat campió d'esquí i era amic de la meua dona, em va contar que ell hi era en aquesta comissió que va sortir al carrer cridant consignes contra la república i contra els russos i, animals!, tirant pedres als tancs.

—No va tenir problemes després?

—No ho va saber ningú. Què havia de dir jo?

—I l'alçament del mur?

—Quan va venir aquesta mitja revolució, nosaltres teníem els grups de combat. Cada fàbrica tenia uns quants homes preparats per l'acció. També varen fallar. Milers de persones saltaven les tanques de la DDR i és clar, s'havia d'impedir. Llavors jo, quan encara estava a la fàbrica, vaig haver de fer un míting i explicar-los als companys què va ser la guerra d'Espanya i com és el capitalisme perquè ells no en sabien res. Havien passat del nazisme al socialisme com si res. Aquest era el problema. Per això es va construir el mur.

Oriol Malló

Joaquim Torres Bofill al costat de tots els fotogrames de pel·lícules en què ell va fer de doble.

la nacionalitat alemanya, perquè abans érem apàtrides i no podíem militar si no érem alemanys. Ja veus quina burocràcia; són com els francesos, papers i papers... tu creus que una alemanya nascuda a Berlín, com la meua dona, constava com a apàtrida perquè era casada amb un espanyol! Però aquest és el meu país: els amics de les Brigades Internacionals em van portar d'instructor a la policia de Potsdam per explicar-los la guerra civil a uns reclutes que s'adormien a totes les classes, però quan jo parlava estaven tots desperts i no paraven boca. Jo tocava les coses tal com les vaig viure. I als setanta anys es va recordar de mi i em van regalar un llibre sobre la història de la policia a la DDR! Si no arriba a ser per la traïció